

ANALYSIS OF ECONOMIC GROWTH OF PANNONIAN CROATIA AS A RURAL AREA - ECONOMIC AND GEOGRAPHICAL ASSUMPTIONS

ANALIZA GOSPODARSKOG RASTA PANONSKE HRVATSKE KAO RURALNOG PODRUČJA - EKONOMSKE I GEOGRAFSKE PRETPOSTAVKE

VELEČKI, Patricija; ŠTAVLIĆ, Katarina & POTNIK GALIĆ, Katarina

Abstract: *Pannonian Croatia is still not sufficiently economically developed and there are developmental disparities compared to other statistical regions in the Republic of Croatia. This paper analyzes the economic growth in eight counties of the statistical region of Pannonian Croatia in the period from 2015 to 2019 through the economic and geographical aspect. The aim of this paper is to analyse five-year trends in GDP growth, unemployment, employment and entrepreneurs in Pannonian Croatia, and through the results to point out the economic and geographical assumptions of economic growth in Pannonian Croatia as a still underdeveloped rural area.*

Key words: *economic development, Pannonian Croatia, economic and geographical assumptions, rural area*

Sažetak: *Panonska Hrvatskoj još uvijek nisu dovoljno gospodarski razvijena i postoje razvojni dispariteti u odnosu na druge statističke regije u Republici Hrvatskoj. U ovom radu se kroz ekonomski i geografski aspekt analizira gospodarski rast u osam županija statističke regije Panonska Hrvatska u razdoblju od 2015. do 2019. godine. Cilj ovog rada je analizirati petogodišnje trendove promjena stope rasta BDP-a, broja nezaposlenih, broja zaposlenih i broja poduzetnika u Panonskoj Hrvatskoj, te kroz rezultate ukazati na ekonomske i geografske pretpostavke gospodarskog rasta Panonske Hrvatske kao još uvijek nedovoljno razvijenog ruralnog područja.*

Ključne riječi: *gospodarski razvoj, Panonska Hrvatska, ekonomske i geografske pretpostavke, ruralno područje*

Authors' data: Patricija, Velečki, student, Faculty of Science, University of Zagreb patricija.velecki@student.geog.pmf.hr; Katarina, Štavlić, Ph.D., Polytechnic in Požega, Vukovarska 17, Požega, kstavlic@vup.hr; Katarina, Potnik Galić, Ph.D., Polytechnic in Požega, Vukovarska 17, Požega, kpotnikgalic@vup.hr

1. Uvod

Gospodarski razvoj svake ekonomije bi trebao biti posljedica uravnoteženog regionalnog rasta i razvoja. Republika Hrvatska, kao članica Europske unije, podijeljena je na četiri statističke regije. Panonska Hrvatska je najnerazvijenija regija i zbog toga je predmetom istraživanja ovog rada. Panonska Hrvatska je prema Nacionalnoj klasifikaciji statističkih regija statistička regija 2. razine (HR NUTS 2), a sastoji se od 8 županija, a to su: Bjelovarsko-bilogorska županija, Virovitičko-podravskaa županija, Požeško-slavonska županija, Brodsko-posavska županija, Osječko-baranjska županija, Vukovarsko-srijemska županija, Karlovačka županija i Sisačko-moslavačka županija. Republika Hrvatska je podijeljena na 4 HR NUTS 2 regije, te ostale 3 su: Jadranska Hrvatska, Grad Zagreb i Sjeverne Hrvatska. [7]

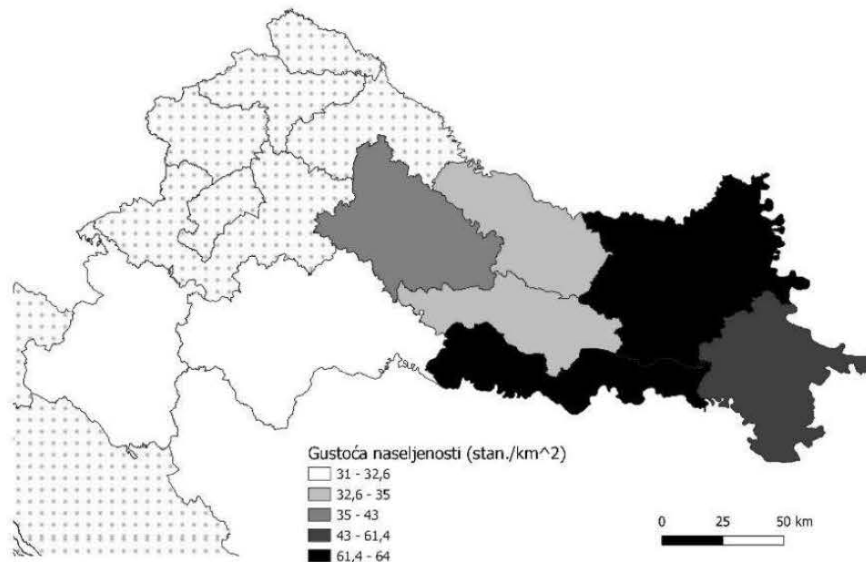
Zbog uočenih razvojnih dispariteta u ovom radu se opisuju ekonomske i geografske značajke Panonske Hrvatske, te se korištenjem odgovarajućih matematičkih i statističkih metoda analiziraju ekonomske promjene kako bi se utvrdilo postojanje gospodarskog rasta. Rezultati ove analize ukazat će na prisutne razvojne disparitete Panonske Hrvatske u odnosu na ostale regije Republike Hrvatske, te na nastale ekonomske promjene uslijed globalizacijskih, demografskih i drugih procesa u osam županija Panonske Hrvatske.

U daljnjem radu su prikazani rezultati statističke obrade podataka o bruto domaćem proizvodu (BDP-u), broju nezaposlenih i zaposlenih osoba, broju obrta i trgovačkih društava, te gustoći stanovništva i indeksu starenja stanovništva u Panonskoj Hrvatskoj. Za utvrđivanje postojanja gospodarskog rasta napravljene su usporedbe podataka za razdoblje 2015. i 2019. godine i izračunate su stope promjena za sve kategorije. Korišteni su podaci iz dostupnih baza Hrvatske obrtničke komore i Državnog zavoda za statistiku. Za analizu prikupljenih podataka i izradu slika i tablica, te povezivanje statističkih podataka sa prostornim i geografskim podacima korišten je geografski informacijski sustav (GIS).

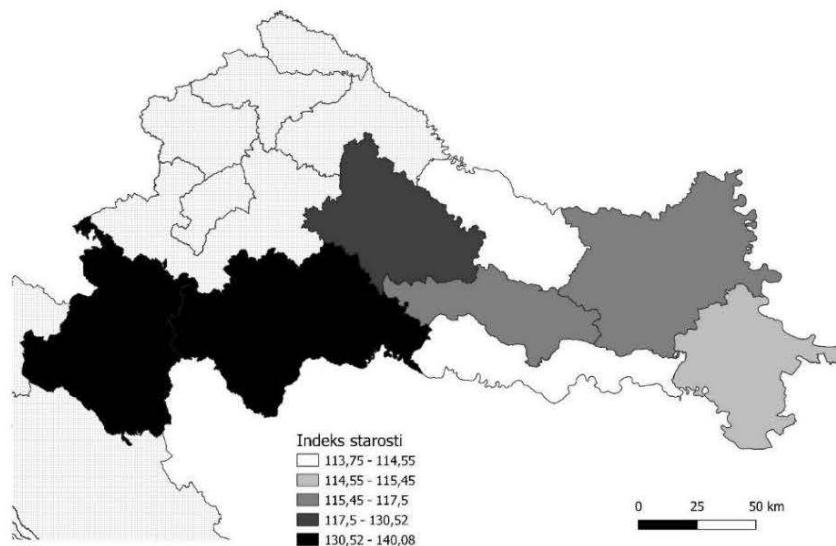
2. Panonska Hrvatska – ekonomske i geografske specifičnosti

Panonska Hrvatska je regija na istoku Hrvatske smještena većim dijelom u nizinskom području, odnosno ispod 200m nadmorske visine. Reljef je, kao dio prirodno-geografske osnove, bitan čimbenik prometnoj važnosti ove regije jer se najvažniji prometni pravci pružaju uz doline rijeka, posebice Save, ili uz druga nizinska područja, a prometna važnost ove regije seže još od doba Rimljana. Kroz Panonsku Hrvatsku trenutno prolaze paneuropski koridori Vb, Vc i X, stoga je dobro prometno povezana sa ostalim dijelovima kontinenta. Dobra prometna povezanost i dostupnost je jedna od bitnih pretpostavki ekonomskog razvoja regije, ali da bi se bolje razumjele promjene u ekonomskim pokazateljima potrebno je poznavati i ostale prirodno-geografske i demografske te ostale društveno-geografske značajke prostora. Nadalje se prikazuju podaci o gustoći naseljenosti i indeksu starosti u županijama Panonske Hrvatske u 2021. godini na temelju podataka sa popisa stanovništva u 2021. godini.

Prema prikazanim podacima na slikama 1. i 2. vidljivo je da je u 2021. godini najveća gustoća naseljenost u Brodsko-posavskoj i Osječko-baranjskoj županiji, a najniža u Karlovačkoj i Sisačko-moslavačkoj županiji. Ove dvije županije sa najnižom gustoćom naseljenosti imaju najveći indeks starosti, dok su „najmlađe“ Brodsko-posavska i Virovitičko-podravska županija.

Slika 1. Gustoća naseljenosti u županijama Panonske Hrvatske prema popisu stanovništva 2021. godine [3]

Slika 2. Indeks starosti stanovništva županija Panonske Hrvatske prema popisu 2021. godine [3]

Ekonomске specifičnosti ove regije, posebice gospodarski rast, vidljive su kroz prikazane podatke (Tablica 1.) o realnom BDP-u, BDP-u po stanovniku i BDP-u po SKM (BDP po standardu kupovne moći). Pokazatelj BDP po KPM je odabran kako bi se prikazala razina gospodarske razvijenosti ove regije u odnosu na prosječnu

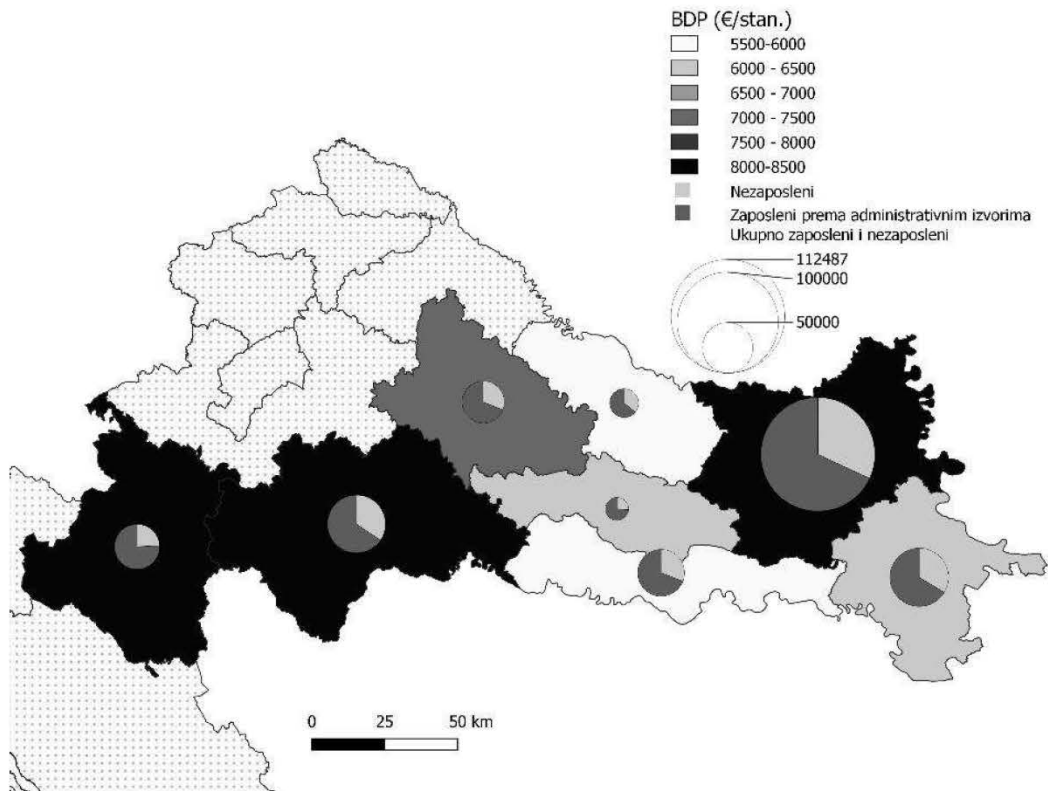
razvijenost EU-a. Iz Tablice 1. se vide razlike u BDP-a po stanovniku po SKM između statističkih regija Hrvatske. BDP po stanovniku po SKM u Jadranskoj Hrvatskoj veći nego u Panonskoj se može objasniti litoralizacijom djelatnosti i velikim prihodima od turizma, koji, iako je izražena sezonalnost i prostorna koncentriranost ove djelatnosti, podiže prosjek ove regije. Primjerice Ličko-senjska županija, Dalmatinska zagora i područje Risnjaka imaju manji BDP po stanovniku po SKM od ostatka ove regije. Grad Zagreb, kao regija u kojem se nalazi glavni grad, grad u kojem živi 19.8% stanovništva Hrvatske i u kojem je velika gustoća naseljenosti, ali i velika koncentracija djelatnosti te radnih mjesta, ima najveći BDP po stanovniku po SKM u Hrvatskoj. Tomu doprinosi i činjenica da je veliki udio dnevnih migranata, tj. stanovnika koji rade u Zagrebu, ali žive u regiji Sjeverna Hrvatska. Regija Sjeverna Hrvatska ima nešto veći BDP po stanovniku po SKM od Panonske Hrvatske, čemu u prilog ide decentralizacija i suburbanizacija djelatnosti iz Zagreba u naselja Zagrebačke, ali i ostale županije Sjeverne Hrvatske, koje su prometno dobro povezane sa Gradom Zagrebom te nisu jako udaljene od Grada Zagreba.

	Republika Hrvatska	Panonska Hrvatska	Jadranska Hrvatska	Grad Zagreb	Sjevema Hrvatska	Republika Hrvatska	Panonska Hrvatska	Jadranska Hrvatska	Grad Zagreb	Sjeverna Hrvatska
	BDP, mil. HRK					BDP po stanovniku, HRK				
2015.	344,034	63,958	110,404	116,962	52,711	81,757	54,839	78,958	146,079	62,545
2019.	412,228	72,898	131,960	142,180	65,190	101,354	68,171	96,045	176,012	79,876
	BDP, mil. EUR					BDP po stanovniku, EUR				
2015.	45,211	8,405	14,508	15,370	6,927	10,744	7,207	10,376	19,197	8,219
2019.	55,604	9,833	17,800	19,178	8,793	13,671	9,195	12,955	23,742	10,774
	BDP po stanovniku po SKM, (EU 27 = 100)					Indeksi BDP po stanovniku (RH = 100)				
2015.	60.8	40.8	58.8	108.7	46.5	100.0	67.1	96.6	178.7	76.5
2019.	66.6	44.8	63.1	115.6	52.5	100.0	67.3	94.8	173.7	78.8

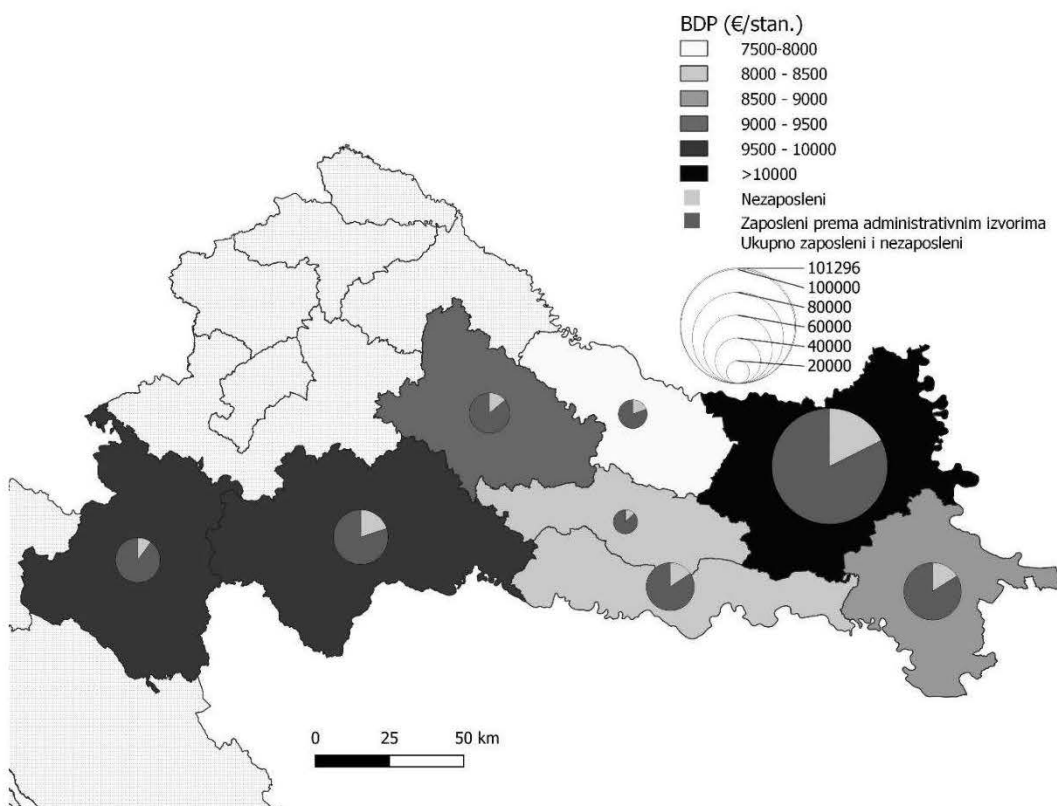
Tablica 1. Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku prema HR_NUTS 2021. – HR NUTS 2 [4]

Promatrajući razdoblje 2015. i 2019. godine, vidljivo je da je došlo do gospodarskog rasta mjereno BDP-om u svim regijama Republike Hrvatske, pa tako i u Panonskoj Hrvatskoj. Vidljivi su razvojni dispariteti ove regije u odnosu na ostale regije i podatke za Republiku Hrvatsku. Panonska Hrvatska ima najniži BDP po stanovniku i najniži indeks BDP po stanovniku po paritetu kupovne moći, što ukazuje na slabiju ekonomsku razvijenost od prosječne razvijenosti EU-a (EU-27 = 100).

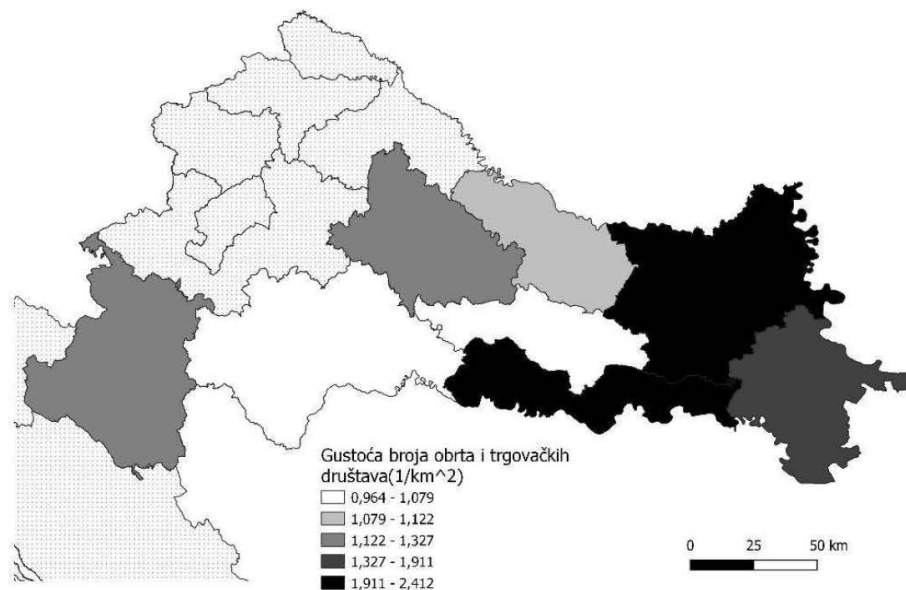
Nadalje, iz podataka na slikama 3., 4., 5., i 6. je vidljivo da najveći BDP i ukupnu radnu snagu ima Osječko-baranjska županija, te da je u razdoblju od 2015. do 2019. godine došlo do porasta broja zaposlenih osoba, rasta vrijednosti BDP-a i smanjenja broja nezaposlenih osoba u svim analiziranim županijama. Pad ukupnog broja aktivnog stanovništva može se pripisati emigracijama i senilizaciji stanovništva.

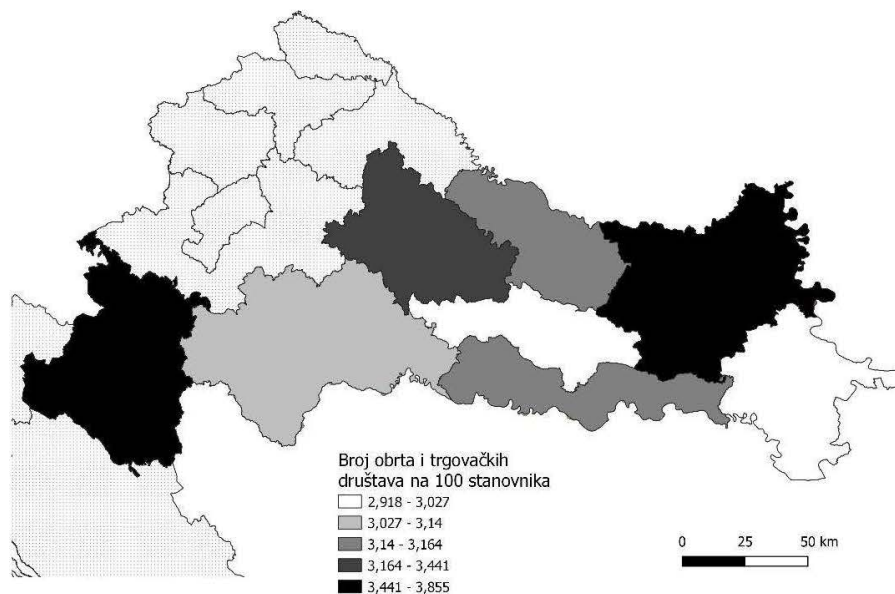
Slika 3. BDP, nezaposleni i zaposleni u Panonskoj Hrvatskoj u 2015. godini, izrada autorica prema podacima [1, 2]

Slika 4. BDP, nezaposleni i zaposleni u Panonskoj Hrvatskoj u 2019. godini, izrada autorica prema podacima [1, 2]

Slika 5. Gustoća broja obrta i trgovačkih društava u Panonskoj Hrvatskoj u 2019. godini, izračun autorica prema podacima [5]

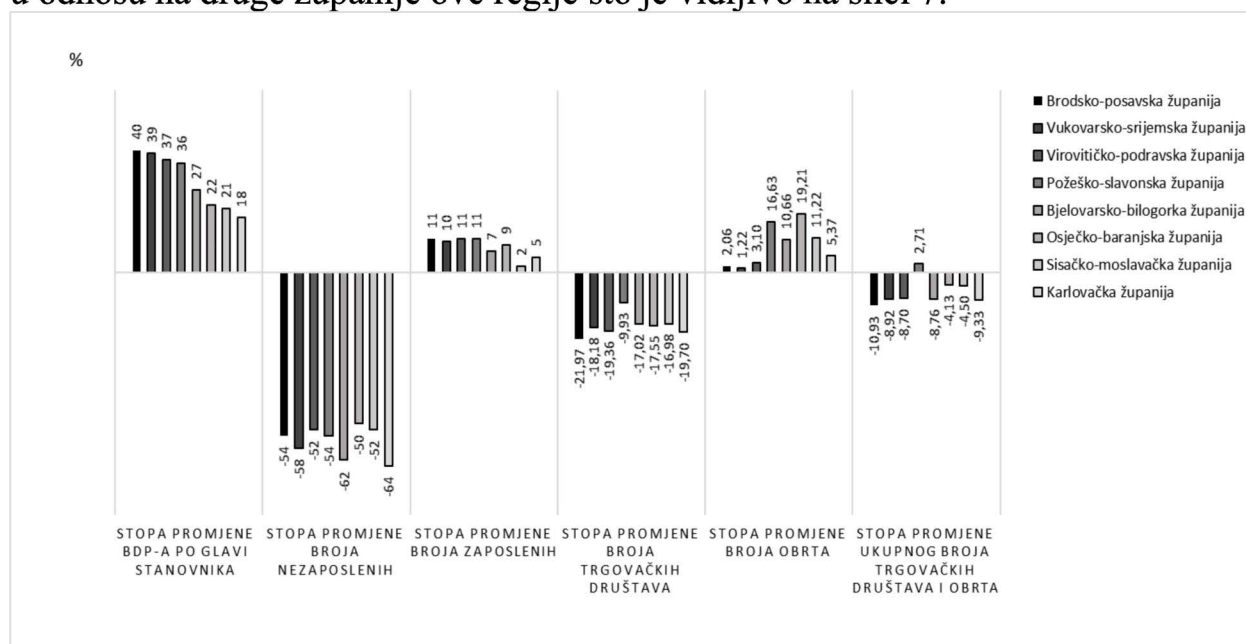
Slika 6. Broj obrta i trgovačkih društava na 100 stanovnika u Panonskoj Hrvatskoj u 2019. godini, izračun autorica prema podacima [5]

Analizom prikazanih podataka na slikama 5. i 6. vidljivo je najveći broj obrta i trgovačkih društava na 100 stanovnika u Osječko-baranjskoj i Karlovačkoj županiji, a da je najveća gustoća istih u Osječko-baranjskoj i Brodsko-posavskoj županiji.

3. Analiza ekonomskih promjena i gospodarskog rasta u Panonskoj Hrvatskoj

Ekonomske i geografske pretpostavke gospodarskog rasta i daljnja analiza temeljit će se na rezultatima analize odabranih makroekonomskih pokazatelja i podataka o broju obrta i trgovačkih društava prikazanih na slici 7, te prethodno prikazanih i opisanih prirodno-geografskih i demografskih značajki prostora Panonske Hrvatske.

Zbog reljefa u jugozapadnom, primorskom dijelu Hrvatske, Panonska Hrvatska nije pod utjecajem maritimnosti stoga je klima umjereno vlažna s toplim ljetima, što pogoduje gušćoj naseljenosti i raznolikosti poljoprivrednih kultura. Najgušće su naseljeni prostori do 100 m nadmorske visine, a prema popisu stanovništva iz 2021. godine najgušće naseljena županija Panonske Hrvatske je Brodsko-posavska županija sa 64 stan./km². Ujedno je i županija s drugim po redu najmanjim indeksom starosti (nakon Virovitičko-podravske županije) u Panonskoj Hrvatskoj i drugim najvećim brojem trgovačkih društava i obrta po kilometru kvadratnom (iza Osječko-baranjske županije). U njoj se sijeku paneuropski koridori X I Vc, a zbog njena izdužena oblika uz koridor X, sva naselja županije se nalaze unutar 15 km od tog prometnog pravca. To su neki od čimbenika velike stope rasta BDP-a po stanovniku u odnosu na druge županije ove regije što je vidljivo na slici 7.

Slika 7. Stope promjene BDP-a po stanovniku, broja nezaposlenih, broja zaposlenih, broja trgovačkih društava i broja obrta u županijama Panonske Hrvatske od 2015. do 2019. godine; izračun autorica prema [1, 2, 5]

Panonsku Hrvatsku karakteriziraju emigracije, koje su jačeg intenziteta otkako je Hrvatska ušla u Europsku Uniju 2013. godine. Stanovnici se sele najvećim dijelom u Njemačku, Irsku, Austriju ili Švedsku. Upravo se emigracijama, ali i senilizacijom stanovništva, može objasniti zašto je u Karlovačkoj županiji najveća stopa pada broja nezaposlenih, dok je stopa promjene broja zaposlenih vrlo mala, kao što je i stopa promjene BDP-a po stanovniku manja nego u drugim županijama. Ukupan se broj stanovnika smanjio, odnosno, nezaposleni su se velikim dijelom iselili. Karlovačka je

županija još specifična po tome što 74.3% njene površine zauzimaju naselja ruralne periferije i naselja poljoprivredne ekstenzifikacije i slabe demografske dinamike [6], tj. naselja s jako malim brojem visoko obrazovanih stanovnika, s više od 50% stanovnika bez škole ili s nepotpunom osnovnom školom, naselja u kojima prevladava starije stanovništvo, naselja u kojima ljudi žive pretežno od poljoprivrede, a od ukupno zaposlenih stanovnika naselja tek je petina zaposlena izvan njega. Takva naselja prevladavaju i u Sisačko-moslavačkoj županiji, u kojoj takva naselja zauzimaju 59.4% površine i koja je imala drugu najmanju stopu promjene rasta BDP-a po stanovniku, odmah nakon Karlovačke županije, u promatranom razdoblju. U te je dvije županije i indeks starosti stanovništva daleko najveći među županijama Panonske Hrvatske.

Stopa promjene broja obrta je najveća u Osječko-baranjskoj županiji, drugoj najgušće naseljenoj županiji od promatranih županija, i gdje je najveći udio zrelog stanovništva u ukupnom broju stanovnika od svih županija Panonske Hrvatske, tj. stanovništva između 20 i 64 godine, a promatrano detaljnije, Osječko-baranjska županija ima i najveći udio stanovnika između 20 i 49 godina, koji će najvjerojatnije otvoriti svoj obrt. U Osječko-baranjskoj županiji postoji veći izbor strukovnih srednjih škola i veći izbor studijskih programa na fakultetima nego u drugim županijama, što je isto jedan od faktora većoj stopi promjene obrta. Uz Osječko-baranjsku županiju, u Požeško-slavonskoj županiji postoje studiji vezani za trgovinsko poslovanje, trgovinu, računovodstvo i ostali studiji koji osposobljavaju stanovništvo za samozapošljavanje i ekonomsku pismenost kako bi njihova poduzeća bila uspješna. Uz studije iz područja društvenih znanosti, studentima su u ponudi i studiji iz biotehničkog područja, posebice vinarstva i vinogradarstva što je u značajnoj mjeri pomaže razvoju ovog područja. Požeško-slavonska županija je jedina županija koja je bilježila pozitivnu stopu promjene ukupnog broja obrta i trgovačkih društava u promatranom razdoblju. Potrebno je još istraživanja na većem uzorku kako bi se utvrdile neke pravilnosti, ali pojave u prostoru su složene, rijetko imaju jedan konkretan razlog i većinom su u međudjelovanju s većim brojem drugih pojava. Dobiveni rezultati su u skladu sa rezultatima istraživanja Stazić i Štavlić [8] prema kojima je u razdoblju od 2008. do 2018. godine došlo do porasta broja zaposlenih u Republici Hrvatskoj za 0,64%, te je broj subjekata malog gospodarstva narastao za 192,09%.

4. Zaključak

Praćenje gospodarskog rasta i razvoja je kompleksan proces koji zahtijeva primjenu utvrđenih ekonomskih i drugih pokazatelja. Panonska Hrvatska je jedna od četiri statističke regije HR NUTS 2021. U Panonskoj Hrvatskoj u razdoblju od 2015. do 2019. godine dogodile su se različite ekonomske i demografske promjene, te se ovim radom nastojalo utvrditi postojanje gospodarskog rasta na temelju analiziranih odabranih ekonomskih i demografskih podataka. Prikazom dobivenih rezultata uočeni su regionalni razvojni dispariteti, a i metodološke slabosti ovog istraživanja. Panonska Hrvatska je slabije ekonomski razvijena od ostalih regija u Republici Hrvatskoj, što je vidljivo kroz niži BDP po glavi stanovnika i niži BDP po stanovniku

po SKM. Dok je u svim regijama uočen rast odabranih ekonomskih pokazatelja u razdoblju od 2015. do 2019. godine. Najviša stopa promjene BDP-a po glavi stanovnika u 2019. godini i odnosu na 2015. godinu je u Brodsko-posavskoj županiji (40%); najveći pad broja nezaposlenih je u Karlovačkoj županiji (-64%); porast broja zaposlenih od 11% je vidljiv u Brodsko-posavskoj, Virovitičko-podravskoj i Požeško-slavonskoj županiji; najveći pad broja trgovačkih društava je u Brodsko-posavskoj županiji (-21,97%), dok je rast broja obrta najviši u Osječko-baranjskoj županiji (19,21%). Budući da se ekonomske djelatnosti odvijaju u geoprostoru, za razumijevanje prostornih razlika u ekonomskom rastu potrebne su i geografske analize i obilježja geoprostora. S obzirom na geografski smještaj, u nizinskom prostoru, uz doline većih rijeka, i položaj, uz europske prometne koridore, Panonska Hrvatska, kao ruralno područje, ima potencijal za daljnji ekonomski rast, koji koči negativni demografski trendovi, posebice prirodno i prostorno kretanje stanovništva. Uslijed prisutnih nedostaka i ograničenja ovog istraživanja može se ipak zaključiti da je Panonska Hrvatska u promatranom razdoblju ostvarila rast gospodarskih aktivnosti. Neka buduća istraživanja mogla bi biti usmjerena na istraživanje statistički značajne povezanosti opisanih ekonomskih promjena s makroekonomskim i demografskim pokazateljima u Republici Hrvatskoj i regiji.

5. Literatura

- [1] Državni zavod za statistiku (2022) Tržište rada – zaposlenost i plaće, Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/trziste-rada/> *Pristup: 20-04-2022. Izračun autorica*
- [2] Državni zavod za statistiku (2022). *BRUTO DOMAĆI PROIZVOD ZA REPUBLIKU HRVATSKU, HR_NUTS 2021. – HR NUTS 2 I ŽUPANIJE U 2019. TEKUĆE CIJENE (ESA 2010)*, Zagreb, Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/hr/statistika-u-nizu/>, *Pristup: 20-04-2022. Izračun autorica*
- [3] Državni zavod za statistiku (2022) POPIS STANOVNIŠTVA, KUĆANSTAVA I STANOVA 2021. – PRVI REZULTATI, Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/hr/statistika-u-nizu/> *Pristup: 25-04-2022. Izračun autorica*
- [4] Državni zavod za statistiku (2022) Priopćenje, ISSN 1334-0557, Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29152>, *Pristup: 25-04-2022.*
- [5] Hrvatska obrtnička komora (2022). Trgovačka društva i obrti, Dostupno na: <https://www.hok.hr/gospodarstvo-i-savjetovanje/statistika/trgovacka-drustva-i-obrti>; *Pristup: 20-04-2022. Izračun autorica*
- [6] Lukić, A. (2012). *Mozaik izvan grada: Tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*. Meridijani, Samobor
- [7] Nacionalna klasifikacija statističkih regija 2021. (HR_NUTS 2021) (2019). Narodne novine br. 125/2019, Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_12_125_2507.html; *Pristup: 25-04-2022*
- [8] Stazić, M., Štavlić, K. (2020). *Analysis of the growth and development of the small and medium enterprises in Požega-Slavonia county*, Proceedings of 7th International Conference "Vallis Aurea" Focus on: Research & Innovation / Katalinic, Branko (ur.). Vienna, Požega: Polytechnic in Požega, Croatia & DAAAM International Vienna, Austria, 2020, ISSN 1847-8204, ISBN 978-3-902734-26-6. 613-619